

M

Monika Rudaś-Grodzka, IBL PAN

MAPA ROMANTYCZNEJ SŁOWIAŃSZCZYZNY ADAMA MICKIEWICZA

Podstawą do zakreślenia wyobrażonej mapy Słowiańszczyzny są prelekcje w Collège de France. Podczas wykładów Mickiewicz nie wspominał, z jakich konkretnie map korzystał. W opisie starożytności rodu słowiańskiego kilkakrotnie odwoływał się różnych źródeł i przywoływał autorytet Tacyta, Herodota czy Cezara, ale możemy przypuszczać, że jako uczeń Lelewela znał jego mapy, a także mapy Adama Naruszewicza i Jana Potockiego. Pierwsze polskie mapy znajdujemy w dziełach Adama Naruszewicza. B. Konopka w *Polskich Atlasach Historycznych* (Warszawa 1994) zwraca uwagę, że pierwszą mapę historyczną zamieścił Naruszewicz w *Dziejach narodu polskiego* w 1780 roku. Była to mapa Polski za Mieczysława I. Inne mapy słowiańskie Naruszewicza to:

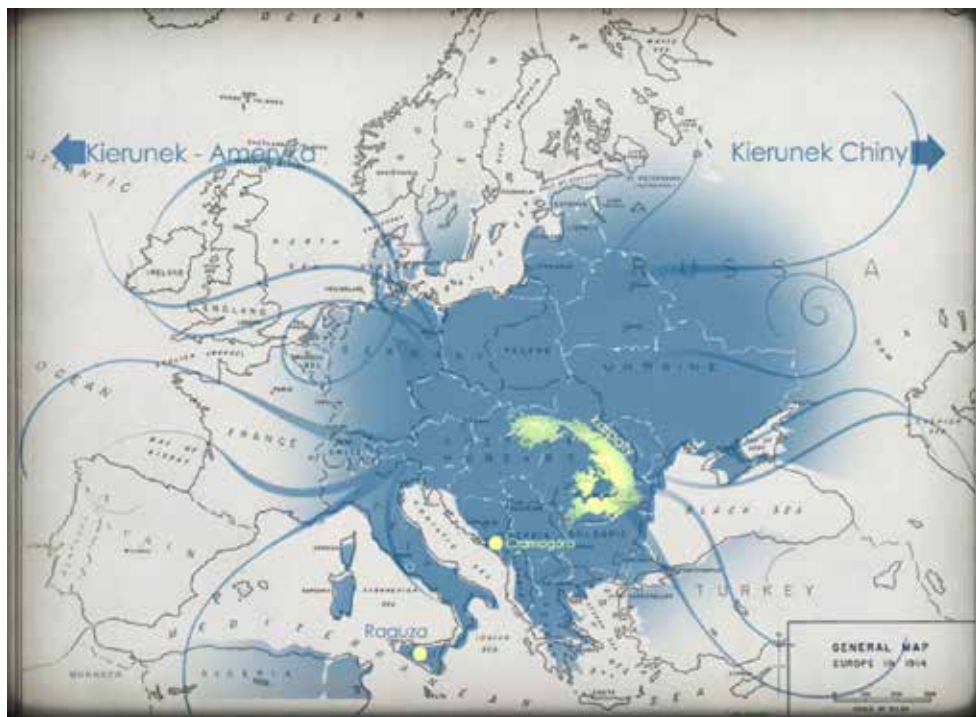
1. Polska jaka poczęła być znajoma pod imieniem Scytii za czasów Herodota i w IV w. p.n.e
2. Polska jakimi narodami była osadzona w I i II w
3. Polska pod wpływem Gotów III–V w
4. Panowanie narodów słowiańskich od Wołgi do Elby VI–IX w.

Pierwszy polski atlas sporządził Jan Potocki, który w *Atlasie historycznym Scytii* zamieścił 6 map wg Herodota, Strabona, Pamponiusza Meli, Ptolemeusza, Jordanesa, Porfirogenety a wydał w Sankt Petersburg 1805 roku. Mickiewicz prawdopodobnie znał też mapy Jana Śniadeckiego, Stanisława Staszica. Z pewnością jego podręczną mapą, która nigdy nie ujrzała światła dziennego, gdyż z braku funduszy pozostała w tekach – były tzw Pasy Słowiańskie Ignacego Domeyki. W jednym z wykładów, idąc za Domeyką, Mickiewicz dzieli Słowiańszczyznę między Karpatami a Bałtykiem na 3 obszary – pasy. Ponadto całą Słowiańszczyznę z wykładów paryskich Mickiewicza można pokazać na 4 wyobrażonych mapach. Jest to:

1. mapa kontynentu Słowiańskiego
2. mapa mityczna Słowiańszczyzny
3. mapa Słowiańszczyzny z okresu chrześcijańskiego
4. mapa starożytności słowiańskich

Już w pierwszym wykładzie Mickiewicza wyłania nam się kontynent Słowiański. Poeta przedstawił dynamiczną wizję rozwoju Słowiańszczyzny, która w poetyckiej a zarazem politycznej wizji Mickiewicza rozszerza się w stronę Ameryki i dociera do Chin i Persji. W centrum tego „kontynentu” znajdują się Karpaty nazywane przez niego Strażnicą

I. Mapa – Kontynent Słowiański

Mapa została sporządzona na podstawie <http://www.firstworldwar.com/maps/europe1914.htm>

Na zachodzie granica biegnie od Zatoki Weneckiej do Elby. Na południu Słowiańszczyzna obejmuje starożytną Ilirię, Bośnię, Hercegowinę, Cesarstwo Austriackie – Serbię, Bułgarię, Rumunię, Wołoszczyznę, Mołdawię, słowiańską część Węgier, Czechy

Słowiańską. Symbolem niepodległości według poety jest Czarnogóra, która wcześniej uległa ani Rzymowi ani później Turcji. Zajmuje ona na mapie miejsce centralne. Wymienia też Raguzę – Wenecję słowiańską, jest to rodzaj potwierdzenia, że Wenecja też ma pochodzenie słowiańskie a tym samym jest łańcuchową legitymizacją ludów słowiańskich.

Na tej wyobrażonej mapie Mickiewicz wytycza granice głównego korpusu Słowiańszczyzny w Europie. Na zachodzie granica biegnie od Zatoki Weneckiej do Elby. Na południu Słowiańszczyzna obejmuje starożytną Ilirię, Bośnię, Hercegowinę, obecne Cesarstwo Austriackie – Serbię, Bułgarię, żywioły Rumunii, Wołoszczyznę, Mołdawię, słowiańską część Węgier, Czechy.

Zaskakująca może wydać się ta mapa kontynentu słowiańskiego – jego ogromna rozległość. Zagarnia i zakrywa on kontynent europejski. Podczas wykładu profesora z dalekiego i nieistniejącego kraju świat słowiański rozrasta się. Wydawać by się mogło, że kontynent pozbawiony jest granic, a jeśli są – to bardzo nieokreślone, możemy odnieść wrażenie, że mamy do czynienia z żywym organizmem przemieszczającym się we wszystkich kierunkach. Ma w sobie coś z niepohamowanej żądzy charakteryzująca każdą imperialną władzę, jej dążenia do posiadania, pochłaniania, anihilowania. Cechą każdego imperium

2. Mapa Słowiańszczyzny – okres mityczny

Słowiańszczyzna Zachodnia – Europa: granica Rzym
 Słowiańszczyzna Wschodnia – Azja: granica Konstantynopol
 Dniepr – rzeka dzieląca Azję i Europę

[Mapa mityczna Słowiańszczyzny jest sporządzona na podstawie mapy Naruszewicza *Panowanie narodów słowiańskich od Wolgi do Elby VI-IX w.* (B. Konopka, *Polskie atlasy historyczne – koncepcje i realizacje*, Warszawa 1994

jest brak granic, czy raczej fakt nieuznawania żadnych granic, znoszenia ich, przesuwania, niszczenia. Tej wizji pochłaniającej siły nie jest w stanie przeciwstawić się granica jako coś pozytywnego, miejsce oporu i schronienia. Obraz rozrastającego się kontynentu musi skłaniać nas do refleksji również z tego powodu, że narodził się w wyobraźni człowieka, który przybył z dalekiego, na dodatek nieistniejącego kraju. Głosząc swoją naukę w środku świata czyli w Paryżu, ulega mechanizmom rządzącym centrum i granicami. Czyni z marginesów Europy centralne miejsce, w tym kosmogonicznym akcie tworzenia świata na nowo dokonuje znaczeniowych, historycznych, geograficznych przemieszczeń – co istotnie sytuując się w centrum przemawia w duchu rodzącego się nacjonalizmu. A przecież mapa jaką on kreśli w wykładowej sali Collège de France przeciwstawia się politycznym mapom, na których Polski i innych narodów słowiańskich nie ma.

Według Mickiewicza w okresie mitycznym pojawia się granica między Słowiańszczyzną Zachodnią i Wschodnią. W wieku VI między górami Grecji a Bałtykiem i utworzył się „niż” do którego spływały ludy koczownicze tworząc „morze słowiańskie”. Żywioł Słowiański

3. Mapa Słowiańszczyzny – okres chrześcijański

Mapa została sporządzona na podstawie
http://www.omen.aplus.pl/strony/bracia_polscy/index.php/tlohistoryczne/430-europa

Azja: Rosja

Europa: Polska

Pozostałe kraje:

Ukraina (Małej Rusi/Małej Polski/ Małej Scytii) – kraj poezji lirycznej. Granice: Dolny Dunaj, Morze Czarne, Dniepr, Don [DVIII, s. 37].

Dolny Dunaj – kraj pogranicza historii i baśni oraz podań. Granice: Karpaty, Adriatyk, północna Grecja.

Główna miejscowość Vindabona (Wiedeń) [DVIII, s. 42].

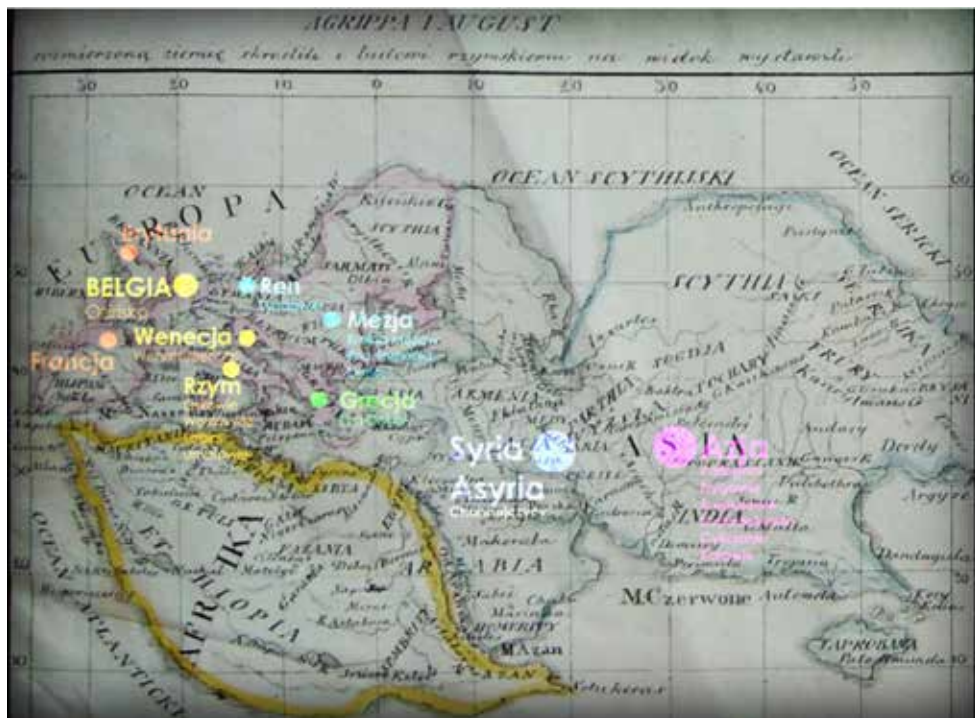
Balkany: Serbia (między Sawą a Drawą), Bośnia, Hercegowina, Czarnogóra – kraje pieśni lirycznych, elegii, hymnów, pieśni miłosnych, gminnych [DVIII, s. 44–46]. Granice: Adriatyk, Grecja i Dunaj. Miejscem świętym jest Góra Atos – Delfy Słowiańskie.

Czechy – kraj literatury najstarszej i największej, ale bez mocy samoistnej, z kulturą naśladowczą, ulegającą wpływowi języka niemieckiego [DVIII, s. 46–51]. Położenie: kraj w środku Europy.

Niemcy – granice: Elba, Odra, góry Czeskie. Terytorium: część Saksonii, Brandenburgia, Meklemburgia, Strasburg, Lubeka. Plemiona: Weleci – Wilcy albo Welici czyli Wielcy Obodryci czyli Dzielni (Meklemburgia), Milczanie, Serbowie, Łużycanie (Saksonia) [DVIII, s. 167–168]. Główna siedziba: Arkona na wyspie Rugii

oparł się wtedy o dwie granice – Rzym i Konstantynopol. Ten okres mityczny jest czasem powstawania państw: Polski, Czech i Rusi. Tworzy się wtedy granica między Azją a Europą, a Ruś stanowi granicę między tymi kontynentami. Dowodem tego podziału jest mapa języków wskazująca, że istnieją dwie cywilizacje słowiańska i zachodnia. Po jednej stronie znajduje się język rosyjski – prawodawstwa, rozkazów, a po drugiej język polski:

4. Mapa Słowiańszczyzny Starożytnej

[Mapa Starożytności słowiańskich opiera się na mapie Agippy Augusta.]

Mapa wyobrażonej starożytnej Słowiańszczyzny Mickiewicza została zrobiona na podstawie na mapy Agrippy Augusta zamieszczonej w *Badaniach starożytności we względzie geografii* Lelewela. Możemy przypuszczać, że Mickiewicz, opisując starożytne dzieje Słowian, miał przed oczami mapy: Hekatajosa, Herodota, Pomponiusza Meli, Erasthones, Strabona. Na tych bowiem mapach wzorował się wcześniej Naruszewicz i Lelewel.

Plemiona słowiańskie – Europa:

Belgia – Słowianie/Wenetowie (Henetowie)

Italia, Rzym – Słowianie/plemiona Osków (Oskowie – Kasni/Prisci, czyli Dawni Starodawni), Wolsków (Wilków), Sabinów, Umbrów, a także Etruskowie.

Nadrenia, Iliria, Panonia, Mezja, Panonia i Wenecja – Słowianie/Lydowie

Północna Słowiańszczyzna, Saksonia, Brandenburgia – Lydowie tzn. Ludowie, Milczanie, Lutycy.

Grecja – Słowianie/Dakowie, Trakowie

Inne siedziby Słowian: Anglia, Francja, Bretania.

Plemiona słowiańskie – Azja:

Asyria, Myzja, Lydia, Paflagonia, Frygia, Kapadokia, Cylicja, Karia.

język literatury i rozmowy, czeski: język naukowy, bałkański: język pierwotny poezji i muzyki, ukraiński: język poezji. Starosłowiański język należący do obu części cywilizacji jest językiem martwym i religijnym.

Wykreślenie granicy między Polską a Rosją jest zasadniczym aktem mitycznym i politycznym. W swoim wyobraźniowym atlasie Mickiewicz rozdziela, odsuwa od siebie te państwa. Wytyczanie granic jest narzędziem przemocy symbolicznej. Granica jako

linea, wskazuje na istnienie czasu czyli śmierci w przestrzeni. Linia ta, którą jest rzeka, w czasie i w przestrzeni oddziela dwie Słowiańszczyzny europejską i azjatycką i wskazuje na zasadnicze różnice między Polską a Rosją. Przestrzeń kontynentu słowiańskiego z pierwszej mapy zostaje podzielona, pokawałkowana, znacjonalizowana – co w wyraźny sposób pokazuje też 3 mapa. Świat ducha mający oczarować i uwieść Europę okazuje się duchem nacjonalizmu.

W Kursie III w wykładzie poświęconym Starożytnościom słowiańskim (badania historyczne i filologiczne starożytności słowiańskich) Mickiewicz prezentuje swoją główną tezę historiozoficzną, polityczną i mesjanistyczną, zgodnie z którą ród słowiański od niepamiętnych czasów przebywał w Europie. Miał tego dowieść już Szafarzyk w swoim wielkim encyklopedycznym dziele *Starożytności słowiańskie*. Drugą ważną tezą Mickiewicza jest wszechobecność Słowian, na jego wyobrażonych mapach zamieszkiwali oni całą Europę.

Możemy przypuszczać, że podstawą tej niezwyklej mapy starożytnej Słowiańszczyzny są też inne mapy starożytne: Hekatajosa, Herodota, Pomponiusza Meli, Erasthones, Strabona. Na tych mapach wzorował się Naruszewicz i Lelewel, z map których korzystał Mickiewicz. Tu podstawą jest mapa Agrippy Augusta umieszczona w *Lelewela Badaniach starożytności we względzie geografii*.

W starożytności Słowianie znani byli pod różnymi lecz nieprawdziwymi imionami – w Grecji występowali jako Scytowie (Herodot), Henetowie, Wenedowie, Sarmatowie, Trakowie. W Rzymie nazywano ich Selwami, Serwonami, Selviami, Serviami, Sclawinami. Ich „byt domowy” zaczął się w 780 p. Ch i trwał do 600 r., kiedy to zaczęły powstawać państwa słowiańskie. Kraje, jakie zamieszkiwali, nosiły nazwy zwycięzców czyli Sarmatów, Kurligonów, Hunów, Ostrogotów, Rusów, Lechów. Pod tymi narzuconymi imionami i nazwami plemion trzeba szukać w całej Europie Słowian. Mickiewicz dla udowodnienia swojej tezy posługuje się fantasmagoryczną etymologią, nie wiele mającą wspólnego z dziedziną językoznawstwa.